

LBRIS

We know
books
Autori

**Jipa Rotaru
Cornel Carp**

**Stalingrad și
istoria unei armate
sacrificate:
Armata a III-a
Română**

editura
Miidecărți
Bragadiru - 2021

PREFAȚĂ (comandor(r) prof. univ. dr. Jipa Rotaru)	7
--	----------

PARTEA I: OFENSIVA 25

Capitolul I. Începuturile: mobilizarea, înființarea, dislocarea, dotarea și instrucția .27	
1. Concepția de reorganizare și restructurare a armatei române după declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial	32
2. Înființarea, evoluția și dispozitivul operativ al Armatei a 3-a române până la declanșarea acțiunilor de luptă.....	36

Capitolul II. Botezul focului: luptele pentru eliberarea pământului strămoșesc.....	52
1. Primele acțiuni de luptă: 22 iunie - 1 iulie 1941	52
2. Ofensiva în nordul Bucovinei, ținutul Herța și nord-estul Basarabiei (2-20 iulie 1941)	59

Capitolul III. În ofensivă de la Nistru până în Cotul Donului: iulie 1941 - noiembrie 1942.....	70
1. Străpungerea liniei fortificate „Stalin” Urmărirea și distrugerea forțelor inamice între Nistru și Nipru.....	72
2. „Cea mai mare bătălie defensivă de pe Frontul de Est” De la Nipru la Marea de Azov (15 septembrie-12 octombrie 1941)	79
3. Unitățile de elită ale Armatei a 3-a în Crimeea; cucerirea Sevastopolului	85
4. Acțiuni de luptă pe căile de acces spre Stalingrad, în Cuban și Caucaz	99

Capitolul IV. Catastrofa din Cotul Donului, începutul sfârșitului.....	107
1. Afluirea și organizarea dispozitivului în Cotul Donului	108
2. Contraofensiva sovietică și spulberarea Armatei a 3-a.....	118

PARTEA a II-a: DEFENSIVA 135

Capitolul V. Defensiva din spațiul sovietic și retragerea pe granițele naționale	137
1. În dispozitiv de apărare pe Nistru	143
2. Replierea și trecerea la apărare la vest de Nistru.....	154
3. Subgrupul de armate „Dumitrescu” în apărare, în Basarabia	167

Capitolul VI. August 1944. Marea ofensivă sovietică: înfrângerea și regruparea la vest de Prut	182
1. Declanșarea ofensivei Armatei Roșii	182
2. Retragera Armatei a 3-a la vest de Prut.....	195

Capitolul VII. Desființarea abuzivă a Armatei a 3-a române	205
1. Consecințe geostrategice și politico-militare ale întoarcerii armelor și alăturarea la coaliția Națiunilor Unite	205
2. Desprinderea Armatei a 3-a din dispozitivul germano-român și regruparea	220
3. Contribuția la operația de curățare a teritoriului național de trupe germane.....	233
4. Reorganizarea, redislocarea și desființarea unor Mari Unități ale Armatei a 3-a	240
5. Desființarea Comandamentului Armatei a 3-a și lichidarea patrimoniului acesteia	255
ÎN LOC DE ÎNCHEIERE	263
Rezumat în limba română	272
Summary.....	277
ANEXE.....	283
Anexa 1. Ordinea de bătaie a Armatei 3 la 13.09.1939	284
Anexa 2. Ordin de zi al Comandantului Armatei a 3-a cu prilejul luării comenzii nr. 4/23.04.1941	286
Anexa 3. Dispozitivul forțelor româno-germane și sovietice la 22 iunie 1941	287
Anexa 4. Acțiunile militare desfășurate pentru eliberarea orașului Cernăuți.....	288
Anexa 5. Ofensiva Armatei 3 române pentru eliberarea nordului Bucovinei, ținutului Herței și nord-estului Basarabiei	289
Anexa 6. Acțiunile militare desfășurate pentru forțarea fluviului Nistru.....	290
Anexa 7. Acțiunile militare desfășurate pentru eliberarea orașului Hotin.....	291
Anexa 8. Situația pierderilor în efective ale Armatei 3 în perioada 22.06-12.07.1941	292
Anexa 9. Acțiunile trupelor române și germane între Nistru și marea de Azov: iunie 1941 - iulie 1942	293
Anexa 10. Acțiunile trupelor germane și române pe timpul debarcării forțelor sovietice la Kerci și Feodosia (26-30.12.1941)	294
Anexa 11. Bătălia de la Stalingrad 19 noiembrie 1942 - 23 decembrie 1942	295
Anexa 12. Acțiunile trupelor române, germane și sovietice în bătălia Moldovei (20-23 august 1944)	296
Anexa 13. Situația cu capacitatea combativă a Corpului III armată la data de 31.03.1944	297
Anexa 14. Grafic cu M.U., elemente de armată și formațiuni servicii aflate la 1 septembrie 1944 sub ordinele A3 (IX - desființată)	298
Anexa 15. Proces-verbal de distrugere prin ardere a arhivei operative a Biroului 3 operații.....	299
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ.....	301
INDICE DE NUME	314

Capitolul I

ÎNCEPUTURILE: MOBILIZAREA, ÎNFIINȚAREA, DISLOCAREA, DOTAREA ȘI INSTRUCȚIA

Imediat, înaintea declanșării celui de-al Doilea Război Mondial, soarta României, stat liber și independent și cu dezideratul unității naționale desăvârșit în urma primei mari conflagrații mondiale, fusese pecetluită. Aflată la confluența de interese a celor două imperialisme ale epocii: fascismul german și comunismul sovietic, prin bogățiile sale strategice (petrol și cereale), dar și prin poziția geo- strategică, țara noastră era râvnită și de una și de cealaltă dintre cele două mari puteri totalitare. În plus, fruntariile ei erau amenințate de acei vecini nemulțumiți de prevederile Tratatului de pace de la Paris, în speță Ungaria hortystă și Bulgaria monarho-fascistă.

La 23 august 1939, cu numai o săptămână înaintea declanșării mării conflagrații a secolului al XX-lea, U.R.S.S. și Germania semnau la Moscova, vestitul, de tristă amintire, pact Ribbentrop-Molotov, prin care își delimitau sferele de influență în Europa între Marea Baltică și Marea Neagră. Prin Protocolul adițional secret, Germania își exprima acordul cu pretenția U.R.S.S. de a anexa Basarabia, teritoriu strămoșesc românesc cuprinzând 44.500 km² și o populație de 3.200.000 locuitori.

Asigurată pe baza tratatului amintit dinspre Est, la 1 septembrie 1939, Germania a atacat mișelește Polonia, stat independent, declanșând astfel cel de-al Doilea Război Mondial și odată cu acesta calvarul statelor mici și mijlocii independente din Europa. După numai șaptesprezece zile, Polonia dispărea de pe harta Europei, fiind împărțită între Germania și U.R.S.S., apoi Finlanda era atacată de U.R.S.S. (noiembrie 1939), iar țările baltice - Estonia, Letonia și Lituania au fost anexate de aceeași mare putere câteva luni mai târziu.

În același timp, în primăvara și vara anului 1940, declanșând ofensiva împotriva statelor din nordul și vestul Europei, Germania a ocupat fulgerător Danemarca, Norvegia, Olanda, Belgia, Luxemburg și o parte din Franța, supunând concomitent Marea Britanie unor tot mai insistente și devastatoare atacuri aeriene și navale.

În fața pericolului de a împărtăși aceeași soartă, România și-a declarat, pentru început, printr-un Consiliu de Coroană, starea de **neutralitate**, pentru ca în scurt timp, înțelegând că pe garanțiile marilor puteri occidentale privind securitatea frontierelor nu se mai poate conta, Regele Carol al II-lea a ales dintre două rele pe cel mai mic, încercând prin demersuri diplomatice o apropiere față de Germania lui Hitler, sfătuit că numai așa România va putea supraviețui ca stat. Hitler, dorind să pedepsească România pentru apropierea sa de până atunci față de puterile occidentale și tergiversarea acordurilor economice cu Germania a condiționat garantarea frontierelor românești de satisfacerea de către guvernul de la București a pretențiilor revizioniste ale Ungariei și Bulgariei la adresa fruntariilor românești, în aceste condiții, încurajate de la Berlin și Moscova, guvernele de la Budapesta și Sofia solicită grabnic tratative cu Bucureștii pentru soluționarea pretențiilor lor teritoriale.

Nu demaraseră încă negocierile cu reprezentanții acestor două state, când la 26-28 iunie 1940 lovește trăsnetul de la Est. Moscova cere printr-un ultimatum foarte dur cedarea nu numai a Basarabiei, așa cum era stipulat în Protocolul Secret sovieto-german, ci și a Nordului Bucovinei. În 48 de ore administrația și armata română sunt nevoite să se retragă la vest de Prut, din Bucovina de Nord și în plus din Ținutul Herța, urmărite fiind, și de multe ori chiar depășite și dezarmate de blindatele, cavaleria, parașutiștii și infanteria sovietică. Dezastrul se declanșase, i-a urmat un umilitor dictat la Viena, 30 august, impus de Hitler și Mussolini, pe baza căruia se pierdea

și partea de nord-vest a Transilvaniei în favoarea Ungariei și în sfârșit o înțelegere (convenție) româno-bulgară la Craiova, în urma căreia România mai pierdea și Cadrilaterul.

În mai puțin de trei luni au fost smulse din trupul țării teritorii ce însumau 100.913 km^2 ¹ (33,8% din suprafața totală) și 6.777.000 locuitori (33,3% din populația României).

Pe lângă consecințele directe, imediate în plan economic și al securității naționale, modul defectuos în care regele Carol al II-lea și politicienii români rezolvaseră această criză a frontierelor, a generat o amplă criză politică internă care nu se va putea rezolva decât prin abdicarea lui Carol al II-lea (6 septembrie 1940), în favoarea fiului său Mihai și însărcinarea cu formarea unui nou guvern, dar și cu puteri **discreționare** a generalului Ion Antonescu².

Preluând conducerea țării mutilate prin rapturile teritoriale, generalul Ion Antonescu convins de situația precumpănitoare pe care Germania a câștigat-o pe plan internațional, după ce a reușit să stopeze anarhia ce se instaurase în București și în alte câteva orașe importante, provocată de nemulțumirea populară datorată cedării cu atâta ușurință a o treime din trupul țării, va întreprinde noi demersuri pentru apropierea de Cel de-al Treilea Reich, în speranța că numai alături de Germania va reuși să realizeze **intreitul scop al politicii sale**: garantarea suveranității României, apărarea împotriva primejdiei comuniste dinspre nord- est și reîntregirea țării în vechile granițe, prin reînglobarea teritoriilor de care fusese deposedată³. El era convins că garanțiile oferite la Viena de von Ribbentrop și Ciano, pentru a îndulci pilula administrată României prin dictatul spoliator, puteau constitui pietre de temelie și totodată justetea orientării politicii sale, în noua conjunctură⁴.

- 1 Institutul de Studii Operativ-Strategice și Istorie Militară (în continuare ISOSIM), *România în anii celui de-al doilea război mondial*, vol. I, Editura Militară, București, 1989, p. 274.
- 2 Vezi pe larg în: Mircea Agapie, Jipa Rotaru, *Mareșalul Ion Antonescu - cariera militară*, Editura Academiei de înalte Studii Militare, București, 1993, p. 7 și urm. (De altfel, bibliografia dedicată lui Ion Antonescu, este mult mai vastă. S-au publicat ample monografii sau lucrări speciale, mai ales după evenimentele din decembrie 1989).
- 3 Constantin I. Kirilșescu, *România în al doilea război mondial*, vol. I, Editura Univers Enciclopedic, București, 1995, p. 166.
- 4 Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, p. 150 și urm. într-una dintre primele ședințe ale Consiliului de Miniștri (21 septembrie 1940), **Ion Antonescu declara**: „Noi mergem sută la sută, până la moarte, alături de Axă. Ori triumfăm cu Axă, ori cădem cu Axă ...” (apud *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu — în continuare se va cita „Stenogramele vol. I — septembrie-decembrie 1940)*, Arhivele Naționale ale României, București, 1997, p. 70.

De aceea, ceea ce demarase Carol al II-lea cu câteva săptămâni înaintea abdicării în raporturile României cu Germania și Italia va fi desăvârșit în scurtă vreme de generalul Ion Antonescu. Concomitent cu stabilirea și impunerea unor principii ferme în ceea ce privește colaborarea economică, generalul i-a cerut încă de la 5 septembrie 1940 lui Hitler, trimiterea în România a unei misiuni militare germane⁵, iar la 23 noiembrie același an, Ion Antonescu semna la Berlin actul de adeziune la Pactul Tripartit, act hotărâtor pentru raporturile viitoare dintre România și Germania.

Primele mari unități ale Misiunii Militare Germane, intrate în țară pe baza acordului semnat la 15 septembrie 1940 de Antonescu și generalul Kurt Toppelskirch, ca reprezentant al Comandantului Suprem german, au început să afliască și să se stabilească pe valea Prahovei, la Târgoviște și Sibiu, din 12 octombrie, ele constând din trupe de tancuri, mari unități de aviație și apărare antiaeriană cu efective ce atingeau, la această primă etapă, cifra de 18.000 de oameni⁶. Misiunea „reală” a acestor efective, după cum se preciza de către autoritățile militare germane, era de a „apăra câmpurile petrolifere românești împotriva unei terțe puteri care ar încerca să le acapareze sau să le distrugă; să dea posibilitatea armatei române să efectueze sarcini definite, corespunzător unui plan efectiv, elaborat în favoarea intereselor Germaniei; în cazul când vom fi siliți la un război cu Rusia Sovietică, să pregătească angajarea forțelor germane și române din direcția României”⁷.

Acordul de colaborare economică pe timp de 10 ani, semnat la 4 decembrie 1940, la Berlin⁸, între România și Germania, avea să încheie

5 ISOSIM, *Armata Română în al doilea război mondial*, vol. I, Editura Militară, București, 1996, P-37.

6 Misiunea Militară Germană venită în România era comandată de generalul Erik Hansen, ajutat de generalul Alfred Gerstemberg, comandantul aviației. Ea purta numele complet de „Misiunea Militară Germană pentru dotarea și instrucția armatei române”. Componenta și dislocarea acestei misiuni demonstra însă adevăratul ei scop. O divizie motomecanizată (Divizia 13 Moto), dislocată, până la sfârșitul lunii decembrie la Brașov, apoi la Ploiești și de la sfârșitul lunii februarie 1941, până în iunie la Bacău, care a instruit până la declanșarea ostilităților împotriva U.R.S.S. trei divizii românești (diviziile 5, 6 și 13 infanterie), în decembrie a mai sosit în România și Divizia 16 Blindată încartiruită la Sibiu. Misiunea Aeriană era alcătuită dintr-o divizie antiaeriană întărită, două regimente de artilerie antiaeriană, un grup de avioane de vânătoare, unități de proiectoare și unități speciale de construcții, activitatea acestora urmărind drept scop prioritar apărarea regiunii petrolifere din Valea Prahovei (apud: Constantin Kirițescu, *op. cit.*, p. 168-169; *Armata Română în al doilea război mondial op. cit.*, p. 37-38).

7 *Documents on German Foreign Policy, 1918-1945, Series D* (în continuare se va cita D.G.F.P.), vol. XI, doc. nr. 84.

8 Semnat de V. Dimitriuc din partea României și de Clodius, din partea Germaniei, acordul obliga statul român să sporească exporturile de produse agricole și petroliere către Germania la „prețuri potrivite”, în timp ce Germania „era gata” să acorde „sprijinul său financiar și tehnic în toate domeniile economice pentru reconstrucția României” (cf. Andreas Hillgruber, *op. cit.*, p. 112-115).

seria acțiunilor prin care Ion Antonescu socotea că mergând alături de Axă (Germania în special) va putea să-și îndeplinească **obiectivul esențial al guvernării sale, acela al reîntregirii fruntariilor naționale**. De altfel, la cea de a doua întâlnire cu Führer-ul, în 27 ianuarie 1941, la Berghof, el se pronunță categoric că „în cazul că Rusia ar ataca România, el, generalul Ion Antonescu dorește să participe cu toate forțele la acțiunea militară”⁹. Această declarație izvorâtă, fără discuție din dorința de a readuce la trupul țării provinciile răpitate, dar și din teama unei noi agresiuni din partea Rusiei Sovietice ce încă mai râvnea să ajungă până la Carpați, reprezintă rațiunea pentru care România s-a raliat definitiv puterilor Axei.

Printre consecințele majore ale rapturilor teritoriale din vara anului 1940, pe un loc central s-a situat destrămarea sistemului de apărare edificat în perioada interbelică și așa destul de fragil, și am putea spune necorespunzător dacă avem în vedere dotarea precară în armament automat, care de luptă, aviație, nave de război și artilerie antiaeriană. La acestea se adaugă o instruire insuficientă a contingentelor determinată de lipsa fondurilor necesare și nu în ultimul rând afacerile veroase pe seama fondurilor destinate armatei, afaceri în care erau implicate cercurile financiare și economice de la cele mai înalte nivele, inclusiv cele din jurul Elenei Lupescu și al regelui Carol al II-lea.

În plus, prin pierderea a circa 33% din teritoriu și a aproximativ tot atâta din populația țării, statul român a fost deposedat de poziții geostrategice importante care au impus o redimensionare a dispozitivului strategic național, afectând poziția sa militară pe continentul european. S-au efectuat masive dislocări de unități și mari unități, potențialul economic și demografic s-a diminuat, s-au înregistrat însemnate pierderi de oameni, armament și tehnică de luptă, starea morală a militarilor de toate gradele a avut de suferit ca urmare a abandonării fără luptă a unor părți din teritoriul național¹⁰.

Toate aceste probleme, Ion Antonescu le ridică într-un mod categoric în una din primele ședințe ale Consiliului de Miniștri¹¹, insistând pe lipsa de preocupare a guvernelor din timpul lui Carol al II-lea pentru înzestrarea și pregătirea armatei, precum și pe abuzurile și fraudele săvârșite pe seama

⁹ *Op. cit.*, p. 118.

¹⁰ M. Popa-Veress, *Cedările noastre teritoriale. Dezorganizarea economiei și transporturilor*, în „Geopolitică și geoistorie”, anul I, nr. 1, septembrie-octombrie, 1941, p. 51-53. Vezi și: Ioan Scurtu, Constantin Hlihor, *Anul 1940. Drama românilor dintre Prut și Nistru*, București, 1992, p. 8 și urm.

¹¹ *Stenogramele...*, ședința din 18 septembrie 1940, p. 13-58.

banului public și a fondurilor destinate armatei. Tabloul prezentat de general este uluitor și ne dă, credem, o imagine completă a situației de la care trebuie plecat în privința refacerii sistemului național de apărare și mai ales a armatei, ca element fundamental al acestuia. „Am găsit Armata în aceeași stare de dezorganizare ca și statul”¹², spunea Ion Antonescu, „Dacă suntem atacați, în condițiile de astăzi, Țara Românească se va apăra, ca să piară în condiții de onoare, dar ca să câștige războiul, este exclus. Tot efortul, pe care trebuie să-l facem este să evităm războiul și să ne organizăm”¹³ - adăuga el cu alt prilej.

1. Concepția de reorganizare și restructurare a armatei române după declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial

Trasând liniile directoare ale noii reorganizări a armatei, în aceeași ședință de Consiliu, generalul Ion Antonescu stabilește, ca în termen de 20 de zile să se prezinte un program militar minuțios care să pornească de la dezideratul realizării unei „armate mici, dar puternice, cu o perfectă încadrare, disciplină și instrucție”, care să fie adecvată realităților românești și condițiilor tehnice moderne¹⁴ și să înceapă cu o grabnică demobilizare care să degreveze bugetul și așa nesatisfăcător al armatei.

În elaborarea programului de reorganizare, Conducătorul Statului cerea să se aibă în vedere un complex de factori, printre care: evoluția situațiilor internaționale; diminuarea teritoriului național și a potențialului militar al țării; concluziile și învățămintele rezultate din desfășurarea operațiilor militare în primul an de război; posibilitățile concrete de finanțare a statului ș.a.

Pe această bază, în lunile septembrie-octombrie 1940, au avut loc o serie de dezbateri la guvern, în ședințele de colaborare ale Ministerului Apărării Naționale, la Marele Stat Major și la alte comandamente, precum și ample discuții cu Comandamentul Misiunii Militare Germane, conturându-se direcțiile principale ale restructurării armatei într-o serie de documente care au stat la baza activității până în iunie 1941.

12 Ibidem, p. 97.

13 Ibidem, p. 25.

14 A.M.R., fond Marele Stat Major (M. St. M.) 948, Secția 3, dosar nr. 1911, f. 114.

Astfel au fost elaborate: „*Directivele generale pentru îndrumarea și coordonarea activității Ministerului Apărării Naționale*”, „*Directivele generale pentru îndrumarea și coordonarea activității departamentelor*”; „*Principii generale pentru reorganizarea și pregătirea armatei de război*” și „*Directivele pentru noua orientare doctrinară a armatei*”¹⁵.

Programul de reorganizare, detaliat prin aceste documente era amplu și prevedea, drept orientări principale: reducerea cadrului de pace și de mobilizare la posibilitățile demografice și materiale ale țării de după rapturile teritoriale; adecvarea structurilor organizatorice la posibilitățile financiare ale statului; dotarea marilor unități cu mijloace moderne de luptă, în special cu blindate, mijloace antice și antiaeriene; desfășurarea recrutării pe baze strict regionale; desființarea tuturor comandamentelor din timp de pace care nu au întrebuințare la război; crearea unor mari unități omogene care să dispună de o bună mobilitate în câmpul tactic; reducerea la strictul necesar a unităților de recrutare specială (grăniceri, jandarmi, unități de gardă) pentru a spori calitatea și condițiile de recrutare a armatei operative, în special a infanteriei; reformarea învățământului militar, ș.a. în memoriile sale, ministrul apărării, generalul Constantin Pantazi, evidențiază că „reorganizarea unităților s-a făcut după model și cu sprijin german, de la cea mai mică unitate, grupa de luptă, până la corpul de armată”¹⁶.

Într-adevăr, prin documentele elaborate, încă din octombrie reorganizarea armatei era privită ca un proces treptat, desfășurat de jos în sus, de la grupă, tun, avion și navă până la marea unitate operativă și structurile de vârf ale administrației militare.

Într-o primă etapă, așa cum reiese din dezbaterile în ședințele de guvern, trebuia să se realizeze grabnic desconcentrarea masivă a contingentelor mobilizate în iunie 1940; desființarea unor comandamente, unități și formațiuni de servicii; uniformizarea organizatorică a marilor unități de infanterie și cavalerie; reorganizarea serviciilor; dezvoltarea aviației de bombardament etc.

Într-o a doua etapă, urma a se acționa conform orientărilor date de generalul Ion Antonescu, asupra unităților și marilor unități operative. Se preconiza crearea unor divizii ușoare și mobile, cu șapte batalioane, în care

¹⁵ A.M.R., fond 333, dosar nr. 106, f. 112, 115.

¹⁶ General de corp de armată Constantin Pantazi, *Cu mareșalul până la moarte*. Editura Publirom, București, 1999, p. 108.

infanteria să beneficieze de un puternic sprijin de artilerie, sporirea gradului de motorizare a serviciilor, îmbunătățirea dotării unităților cu materiale anticar, artilerie antiaeriană, mijloace auto, de transmisiuni, geniu; dotarea aviației și marinei cu material nou etc.

Așa cum este stipulat în documentele operative ale Marelui Stat Major¹⁷, la preluarea guvernării de către Ion Antonescu, armata de uscat se afla în stare de mobilizare cuprinzând un comandament de grup de armate (care avea în subordine Armatele 3 și 4), trei comandamente de armată (1, 3 și 4), 10 corpuri de armată, Corpul de Munte, Corpul de Cavalerie, Corpul Jandarmilor, Comandamentul Aliniamentului Fortificat Focșani - Nămolosa - Brăila și Inspectoratul General al Pregătirii Premilitare. Aceste comandamente aveau în subordine 33 de mari unități active: 25 de infanterie, 1 moto, 5 de cavalerie, 2 de fortificații și 7 mari unități de rezervă: 6 de infanterie și o brigadă mixtă de litoral, efectivele mobilizate ridicându-se la un total de 1.014.315 militari, din care 33.014 ofițeri (14.957 activi și 18.057 de rezervă), 35.279 subofițeri (27.169 activi și 8.110 de rezervă), 946.022 soldați (115.959 activi și 830.063 de rezervă).

Diminuarea mijloacelor materiale și financiare ca urmare a rapturilor teritoriale, a impus, ba chiar din luna septembrie, restructurarea armatei să înceapă cu o masivă desconcentrare a trupelor și înapoierea rechizițiilor, concomitent cu reducerea cadrului de mobilizare, operație încheiată până la 10 decembrie 1940, când se mai aflau sub arme doar 377.957 militari¹⁸.

Restructurarea și modernizarea propriu-zisă a armatei s-au desfășurat concomitent cu desconcentrarea și demobilizarea acesteia. S-a început cu reorganizarea administrației militare centrale, prin desființarea ministerelor costisitoare și ineficiente al Aerului și Marinei și Ministerul înzestrării Armatei (înființate în 1936, respectiv 1938 pentru a satisface înclinațiile grandomane ale lui Carol al II-lea și ale altor profitori de pe urma acestei păguboase descentralizări a conducerii sistemului național de apărare) și revenirea la un singur minister de resort - Ministerul Apărării Naționale¹⁹. În cadrul acestui minister unic au fost create patru subsecretariate de stat - al Armatei de Uscat, al Aerului, al Marinei și al înzestrării Armatei.

¹⁷ A.M.R., fond 948, dosar nr. 2212, f. 193.

¹⁸ *Istoria militară a poporului român*, vol. VI, Editura Militară, București, 1989, p. 379.

¹⁹ Decretul Lege nr. 34.888 din 16 octombrie 1940, în: Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri (în continuare A.S.B., fond P.C.M.), dosar nr. 242/1940, f. 15.

Până la 22 iunie 1941, au îndeplinit funcția de secretari de stat: generalul Constantin Pantazi-la Armata de Uscat, generalul Gheorghe Jienescu-la Aeronautică, generalul Gheorghe Dobre-la înzestrare, contraamiralul Gheorghe Em. Koslinski, până în aprilie și apoi contraamiralul Nicolae Păiș-la Marină.

Secretariatele, degrevate de sarcini administrative, urmau să se ocupe, în principal, de elaborarea unor doctrine proprii de instrucție, de activitatea profesională și pregătirea cadrelor precum și de dotarea categoriilor de forțe armate.

Păstrând portofoliul Ministerului Apărării Naționale, pe care și-l arogase încă de la formarea guvernului, Ion Antonescu a întărit rolul Secretariatului General al Ministerului Apărării Naționale, organizându-l pe 5 birouri, un șef de stat major și un secretar general, numind în fruntea acestuia pe unul dintre cei mai capabili generali ai acelei perioade, Ilie Șteflea, care anterior ocupase funcția de șef de stat major al Armatei 1. Prin acest organism Ion Antonescu se informa, coordona și controla atât departamentele militare, cât și celelalte ministere care executau lucrări pentru armată.

Unor importante restructurări a fost supus și organul de decizie și planificare operativă - Marele Stat Major. Încă din ședința de colaborare a Ministerului Apă- rării Naționale din 25 septembrie 1940, s-a hotărât ca Marele Stat Major să fie degrevat de sarcini administrative și să se ocupe nemijlocit de pregătirea operativ- strategică a armatei și de echiparea operativă a teritoriului, întocmind planurile de operații de mobilizare și instruire a trupe și a cadrelor de comandă²⁰. În scopul realizării unității de doctrină și de instrucție a întregii armate, în subordinea șefului Marelui Stat Major, generalul Alexandru Ioanițiu, s-au mai organizat două state majore: al aeronauticii și al marinei, conduse de subșefi ai Marelui Stat Major și cu atribuțiuni de asigurare a pregătirii tactic-operative specifice celor două categorii de forțe. Marele Stat Major a continuat să funcționeze cu secțiile de: organizare-mobilizare, transporturi, cu singura modificare impusă de colaborarea cu trupele germane și italiene aduse în țară, când Secția 7 învățământ Militar Superior a fost transformată în Secția Legături cu Armatele Aliate.

²⁰ A.M.R., fond 332, dosar nr. 62, f. 21-30.

Aceste măsuri de restructurare și reorganizare la nivelul organelor centrale militare au fost însoțite de acțiuni similare la nivelul marilor unități operative și a celorlalte componente ale sistemului nostru militar.

Analizând mobilurile care le-au determinat condițiile și felul în care s-au desfășurat, se poate constata că în majoritatea lor, acțiunile întreprinse pentru restructurarea și reorganizarea armatei române au corespuns etapei pe care țara o parcurgea, asigurând o mai eficientă pregătire operativă și capacitate de luptă sporită, cu mijloace financiare mai puține, lucru ce avea să se evidențieze în vara anului 1941, când armata română a trebuit să susțină proba supremă - intrarea în luptă alături de armata germană împotriva U.R.S.S.

2. Înființarea, evoluția și dispozitivul operativ al Armatei a 3-a române până la declanșarea acțiunilor de luptă

Agravarea situației internaționale, creșterea pericolului de război și declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial, au impus statului român, în toamna anului 1939, să decreteze mobilizarea generală în scopul organizării rezistenței în fața unei posibile agresiuni ce s-ar fi putut provoca, potrivit planurilor de operații ale Marelui Stat Major, din vest, nord sau est. În ansamblul acestor măsuri s-a ordonat printre celelalte și **crearea Armatei a 3-a**, care urma să fie dislocată în regiunile nord-estice ale țării cu misiunea de a respinge orice pătrundere din afară pe teritoriul național²¹.

Marile unități ce urmau să încadreze Armata a 3-a se aflau mobilizate încă din 13 august 1939, în zona nord-estică a Moldovei și în Bucovina cu misiuni de pregătire a dispozitivului de apărare²². Astfel, **Cartierul General al Armatei**, la comanda căruia fusese numit, generalul de divizie **Ionescu Ștefan**, iar șef de Stat Major, generalul **Rozin Ștefan**, se afla la **Iași**. În componerea armatei intrau la acel moment de început: Corpul 4 Armată - comandat de generalul Dumitriu Haralambie, având reședința tot în garnizoana Iași și în subordine Diviziile 14 și 35 infanterie; Corpul 8 Armată cu diviziile 5 și 6 infanterie, comandat de generalul Constantin Sănătescu și încartiruit în garnizoana Adjud și Corpul 10 Armată-comandat de generalul

21 Ibidem, fond Armata 3, dosar nr. 51, f. 2.

22 Ibidem, dosar nr. 30, f. 12-13.